

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

УДК 378.011.3-027.22

В. В. Дородних

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Загально визнано, що сучасній цивілізації притаманні динамізм та швидка зміна техніки і технологій, інтелектуалізація праці; зростання соціальної ролі особистості у суспільстві, постійне підвищення вимог до професійних умінь та знань фахівців тощо. Це обумовлює необхідність постійного удосконалення професійної підготовки студентів, організації навчально-виховного процесу, зокрема методичної роботи, від стану якої залежить якість підготовки майбутніх фахівців. Не потребує доведення, що викладачі мають постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію, вдосконалювати педагогічну майстерність, забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін. Саме рівень наукової, науково-методичної, науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів має сприяти вдосконаленню вітчизняної вищої освіти і входженню України до Європейського освітнянського простору.

Проведене дослідження особливості організації методичної роботи в коледжі дозволяє зазначити, що методична робота в навчальних закладах є предметом уваги вчених і педагогів-практиків сучасності: Н. Волкової, Н. Дудніченко, А. Єрмоли, Н. Комаренко, Н. Корогод, Г. Кравченко, С. Майданенко, Н. Михайловської, О. Остапчук, В. Пікельної, Е. Ричихіної, Г. Ніколаєвої, О. Сидоренко, Л. Сушенцевої. Однак й в історії свого існування вища школа накопичила значний досвід організації методичної роботи. Його творче вивчення і узагальнення, критичний аналіз у сучасних умовах сприятимуть подальшому росту якості професійної підготовки студентів, зокрема, коледжів.

Тому метою статті є аналіз розвитку організації методичної роботи у вітчизняній педагогіці щодо розв'язання проблем функціонування методичної роботи у сучасному коледжі.

В останнє десятиріччя в Україні отримала розвиток система безперервної вищої освіти. Певне місце в ній займає коледж I – II рівня акредитації, який в умовах країни ще набуває досвіду, а тому потребує пильної уваги вчених і педагогів-практиків (зокрема, це стосується організації методичної роботи в коледжі).

Слід зазначити, що проблему організації методичної роботи в закладах освіти вітчизняні дослідники починають розглядати з 20-х років

XX століття. Так, до перших робіт означеного наукового пошуку вчені віднесли роботу І. Векслера «Колективна методична робота вчительства в школі 2-го ступеня» (1925), в якій автор запропонував теми для методичних засідань [1].

Історія становлення та розвитку системи методичної роботи у радянській та вітчизняній освіті висвітлено у роботах Г. Данилової [3], А. Єрмоли [5], Л. Калініної [9], О. Капченко [10], С. Крисюк [14], С. Майданенко [13], Т. Ткачової [16], П. Худомінського [17] тощо. Відзначаємо, що на основі історичного аналізу вченими розроблено певну періодизацію розвитку методичної роботи. Так, А. Єрмола виділив 13 етапів розвитку методичної служби у відповідності з етапами розвитку держави [5, с. 11], Г. Данилова і П. Худомінський – у відповідності з етапами розвитку системи підвищення кваліфікації. Приймаємо до уваги й періодизацію основних етапів з вирішення проблем організації методичної роботи у нашій країні, представлену С. В. Майданенко, а саме:

- 1 етап – «початковий» (з початку 20-х і до середини 60-х років XX століття), характеризується зародженням та розвитком організації методичної роботи в закладах освіти;
- 2 етап – «централізовано-управлінський» (із середини 60-х і до середини 70-х років XX століття), ознаки якого визначаються будовою ієрархічних структурних компонентів в організації методичної роботи;
- 3 етап – «класичний» (з 70-х до середини 90-х років XX століття), характеризується злагодженою структурою управління процесом організації методичної роботи (елементи його структурних компонентів залишаються і до сьогодні);
- 4 етап – «інноваційний» (із середини 90-х років XX століття і по теперішній час). Особливість цього етапу пов'язана зі зміною філософії освіти в Україні, з тенденціями інтеграції освіти України з європейським співтовариством, із «перебудовою» світогляду викладачів щодо зміни традиційної організації навчання на інноваційну.

Результати нашого дослідження дозволяють погодитись з періодизацією розвитку методичної роботи у відповідності із державними завданнями, розробленою Т. Ткачовою: 20-30-ті роки – здійснення загальної обов'язкової початкової освіти; 50-60-ті роки – здійснення загальної обов'язкової семирічної освіти; 70-ті роки – введення загальної середньої освіти; 80-ті роки – побудова змісту шкільної освіти на оновлених методичних засадах; кінець 90-х років – принципово нове осмислення всіх складових загальної середньої освіти як цілісної системи. Оскільки рамки даної дисертаційної роботи не можуть вмістити детальний історико-педагогічний аналіз визначеної проблеми, тому викладемо найбільш визначні концептуальні доробки щодо розвитку методичної роботи в Україні.

Виникнення методичної роботи відносимо до середини 20-х років XX ст. (слід відзначити, що в системі освіти царської Росії окремої

методичної ланки не існувало, а питаннями методичної роботи займалися інспектори органів освіти, педагогічні ради при гімназіях та університетах, з'їзди вчителів). До найбільш видатних заходів заснування, формування та розвитку методичної роботи відносимо:

- 1914 р. – на Всеросійському педагогічному з'їзді запропоновано ввести в школах посади інструкторів з числа досвідчених учителів, які мали б здійснювати навчання практиків з метою підвищення їх майстерності та пропагували нові наукові відкриття. Організаційні форми роботи з учителями та надання їм практичної допомоги отримали загальну назву «методична робота» [12];

- 1919 р. – заснування педагогічних кабінетів як центрів узагальнення, поширення та координації методичної роботи вчителів [5, с. 11];

- 1921 р. – на III Всеросійському з'їзді Союзу працівників освіти запропоновано об'єднати всі форми підвищення кваліфікації в єдину систему [3, с. 10].

Слід відзначити, що в даний час формується два напрями організації методичної роботи: практичний (пов'язаний з управлінською діяльністю; нормуванням та регулюванням педагогічної діяльності; забезпеченням розробки та впровадження в практику нових методів навчання та виховання) та науковий (пов'язаний з діяльністю учених, які здійснювали наукові дослідження в галузі методики; формуванням предметних методик як специфічних наукових галузей педагогіки).

До причин, що зумовили становлення методичної служби, слід віднести: необхідність підвищити рівень освіти, рівень професіоналізму вчителів; потреба в оновленні змісту навчання; стрімке зростання наукових досліджень у педагогіці та психології; необхідність організації процесу впровадження результатів наукової роботи в практику школи; формування предметних дидактик [16].

- 1938 р. – прийняття Положення про методичну роботу в школі, Положення про кустове методичне об'єднання вчителів, Положення про районний педагогічний кабінет районного відділу освіти, в яких визначено методичну роботу з учителями необхідною ланкою педагогічної діяльності; розроблено її мету, зміст та головні завдання, спрямовані на підвищення якості всієї навчально-виховної роботи в школі; сформульовано основні вимоги до роботи вчителів: єдність діяльності щодо підвищення ідейно-політичного, теоретичного й методичного рівня; взаємозв'язок колективних і індивідуальних форм роботи; здійснення диференційованого підходу до різних груп учителів; увага до вивчення й диференційованого підходу до різних груп учителів; увага до вивчення й розповсюдження передового досвіду; дотримання послідовності в змісті методичної роботи, взаємозв'язок усіх її ланок (районні, кущові, шкільні об'єднання).

У 30-х роках ХХ ст. створюються інститути удосконалення учителів, наголошується на визначальній ролі вчителя, систематичному

контролі за навчанням, політехнізації школи, удосконаленні методичної бази тощо.

- 40-50-ті роки – уточнення змісту та завдань методичної роботи, удосконалення загальнопедагогічної та методичної підготовки вчителів, узагальнення педагогічного досвіду роботи на основі підвищення рівня ідейно-політичного виховання (слід відзначити, що в цей період з'являються нові форми систематизації педагогічного досвіду – педагогічні читання, школи передового педагогічного досвіду, науково-практичні конференції, що вимагали певної активності та творчості від вчителів).

- 1958 р. – прийняття Закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти», визнання обов'язковим восьмирічне навчання потребувало підготовки вчителів з урахуванням нового змісту навчання. Методична робота набула в цей час нового рівня розвитку – зміст методичної роботи «зсувається» на стимулювання викладачів до підвищення науково-методичного рівня, на підготовку викладача використовувати активні методи навчання. У цей період виникають творчі зв'язки вчених із вчителями-практиками, визначаються школи, що стають «експериментальними лабораторіями» (Л. Занков, П. Гальперін, Н. Талізін) [13].

Саме в цей час (наприкінці 50-х – початку 60-х років) вирішувалася проблема впорядкування проведення методичної роботи для вчителів ученими. У літературі з'явився новий термін «предметні комісії» (В. Т. Рогожкін) [15], що визначив структуру об'єднання викладачів з одного напрямку фахової дисципліни з метою озброєння їх передовим педагогічним досвідом, теоретично обґрунтовано структуру «предметної комісії»; доведено, що саме предметна комісія є важливою складовою в організації методичної роботи; визначено, що головним у методичній роботі в школі є надання реальної методичної допомоги вчителям (К. Кіндрат); поширення набуває визначення терміну «методична робота» (М. Гришин) [2]; удосконалюється поняття «система методичної роботи» (Х. Золотар, Є. Зоріна, С. Чавдарова, Л. Дмитрієва) [7], пропагується активізація викладача на розвиток педагогічної професійності.

- у 70-80-х роках актуальним було централізоване управління методичною роботою з метою підвищення професійної майстерності викладачів, впровадження передового педагогічного досвіду вчителів-новаторів, обміну педагогічним досвідом. В науку та практику вводиться модель організації методичної роботи з новими ієрархічними компонентами – «методична служба», «методична рада» (до її складу входили представники адміністрації, голови предметних комісій, найкращі викладачі, керівники шкіл передового досвіду, творчих груп, бібліотекар тощо), «методичне об'єднання», «методист», «педагогічний кабінет», «школа молодого викладача», «школа передового досвіду». Саме в цей період утверджуються нові форми методичної роботи –

методичний день, методичні семінари-практикуми, школа передового досвіду, проблемні групи, науково-педагогічна конференція, творчі звіти вчителів, експериментальний педагогічний майданчик [13]; удосконалюються колективні, групові та індивідуальні форми методичної роботи; наголошується акцент на розвитку творчого потенціалу кожного викладача. Важливою подією в педагогічній науці було створення у 80-х роках ґрунтовних праць з методології та теорії змісту шкільної освіти (І. Лернер, М. Скаткін, В. Краєвський, В. Ледньов, О. Леонтєв).

- 90-ті роки ХХ ст. відзначились в історії України проголошенням нашою державою незалежності; радикальними змінами у державотворенні, економіці, суспільному житті сприяли формуванню нової філософії освіти. В контексті нашого дослідження вважаємо ключовими 1996 рік, коли у «Положенні про державний вищий заклад освіти» коледж було визнано як «вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами бакалавра або молодшого спеціаліста з одного (кількох) споріднених напрямів підготовки або спеціальностей, має необхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу» та 1998 рік, коли Кабінет міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)». Замість навчальних закладів, які давали вищу освіту на рівні спеціаліста, з'явилися чотири типи закладів, що надають освітні послуги на різних кваліфікаційних рівнях. Першою ланкою вищої освіти було названо технікуми або інші навчальні заклади першого рівня акредитації з кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста. Наступною ланкою стали коледжі – вищі навчальні заклади другого рівня акредитації, а базовою освітою затверджено рівень бакалавра. Саме коледжі мали стати важливою ланкою системи вищої освіти, головна мета якої відповідно до Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») – здійснення «фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначити темп і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості».

В ці роки гостро постало питання щодо проблем організації навчально-виховного процесу в коледжі – нової організаційної форми навчального закладу України. Слід відзначити, в цьому процесі відбувались певні розбіжності з нормативно-правовою базою, що забезпечувала функціонування коледжу в системі вищої освіти України. Більшість коледжів в Україні була створена на базі технікумів і вищих професійно-технічних училищ, які здійснювали підготовку молодших спеціалістів, маючи перший рівень акредитації. Деякі коледжі продовжили підготовку кваліфікованих робітників, здійснювали

підготовку молодших спеціалістів та отримали ліцензії на підготовку бакалаврів з однієї-двох спеціальностей. За результатами матеріалів статистики Міністерства освіти і науки України нами встановлено, що майже третина коледжів були акредитовані за першим рівнем, що суперечить Закону України «Про освіту», який визначає коледж як вищий заклад освіти другого рівня акредитації. Невідповідність коледжів як суб'єктів освітньої діяльності державним нормативним документам полягає і в тому, що деякі коледжі першого рівня акредитації здійснювали прийом і підготовку фахівців на рівні освітньо-кваліфікаційних вимог до бакалавра, а інші, що були акредитовані за другим рівнем і здобули статус коледжу, продовжували здійснювати підготовку молодших спеціалістів.

Результати дослідження та особистий досвід дозволяють визначити, що функціонування й розвиток коледжів відбувається у складних соціально-економічних умовах, їх організаційне і змістовне становлення характеризується недосконалістю нормативно-правової бази вищої освіти, державних стандартів вищої освіти; малорозробленістю (а в деяких випадках й відсутністю) організаційно-дидактичних умов організації навчально-виховного процесу у коледжі, зокрема методичної роботи.

Завершуючи аналіз наукової літератури за обраною проблемою, зазначимо, що особливу увагу ми зосередили на тих роботах, які присвячені висвітненню проблем організації методичної роботи в коледжі. Відзначимо, що в останні роки з'явилася низка публікацій, які розглядають означене коло питань, зокрема, К. Беркита, Т. Жишко, Н. Житник, А. Зубко, Т. Красікова, Л. Мороз, Г. Шемелюк тощо.

Найбільшою мірою із завданнями й змістом нашого дослідження співвідноситься праця Г. Шемелюк «Особливості науково-методичного забезпечення навчального процесу у технічному коледжі в умовах ступеневої освіти» [18], в якій на основі теоретико-методологічного аналізу розроблено моделі підсистем та класифікації науково-методичного забезпечення у технічному коледжі в умовах ступеневої професійної освіти.

Принципове значення для нас має робота Т. Красікової «Організація навчального процесу у коледжі економічного профілю» [11], у якій розроблено й експериментально перевірено модель організації навчального процесу у коледжі економічного профілю, основними компонентами якої вченою виділено процесуально-дидактичний, організаційно-змістовий, навчально-методичний, результативний. В контексті нашого дослідження найбільшу увагу привернули доробки авторки щодо навчально-методичного компоненту, який «реалізується на рівні викладачів і відображає процес реалізації мети і завдань вивчення конкретної навчальної дисципліни, що передбачена навчальним планом підготовки фахівця, в її узгодженні з державними стандартами і вимогами конкретного закладу освіти» [11].

У теоретико-методологічному плані щодо розробки педагогічних умов організації методичної роботи в сучасному коледжі відправними орієнтирами стануть для нас наукові ідеї, викладені Н. Житник «Організаційно-педагогічні умови підготовки бакалаврів економіки у коледжі II рівня акредитації», Т. Жижко «Педагогічні умови інтенсифікації професійної підготовки студентів в економіко-правовому коледжі», А. М. Зубко «Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів».

Слід відзначити, що тематика досліджень зазначених вище авторів є досить широкою: оновлення змісту методичної роботи; розробка, вивчення ц впровадження державних стандартів освіти; удосконалення форм, методів організації навчально-виховного процесу; дослідження й впровадження нових інформаційних технологій в навчально-виховний процес, розробка та функціонування сучасних методів і засобів інформаційного забезпечення; систематизація та впровадження передового педагогічного досвіду, наукових досліджень з розвитку педагогічної майстерності; організація науково-методичної роботи; проведення занять на якісно новому рівні з метою підготовки творчих конкурентоздатних фахівців у відповідності з вимогами сучасного розвитку суспільства. Їх практична значущість та можливість впровадження у навчально-виховний процес коледжу очевидна, однак цей досвід не має широкого розповсюдження та впровадження.

Аналіз розвитку організації методичної роботи у вітчизняній педагогіці дозволив визначити та надати характеристику основних етапів розвитку методичної роботи в Україні. Доведено, що в контексті виконання завдань обраної проблеми особливої дослідницької уваги потребує її сучасний етап, зокрема дослідження організації методичної роботи в коледжі – нового типу навчального закладу вищої освіти України. Вивчення праць, присвячених дослідженню методичної роботи в коледжі, свідчить про те, що в останні роки ця наукова проблематика отримала певну увагу вчених України, безсумнівно проводяться наукові дослідження, що визначають роль, місце, особливості організації та удосконалення діяльності цих навчальних закладів у системі неперервної професійної освіти України, однак ці дослідження мають розгалужений характер.

Тому перспективою подальшого теоретико-методологічного дослідження та практичної роботи вважаємо розробку методичних вказівок щодо впровадження розроблених педагогічних умов організації методичної роботи у сучасному коледжі.

Список використаної літератури

- 1. Векслер И.** Коллективная методическая работа учительства в школе 2-й ступени / И. Векслер. – М. : Работник просвещения, 1925. – 68 с.
- 2. Гришин М. К.** Организация учебно-методической работы в техникуме / М. К. Гришин. – К. : Рад. школа, 1959. – 69 с.

3. Данилова Г. С. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка: Навч.-метод. посіб. / Г. С. Данилова. – К. : ІЗМН, 1997. – 256 с. **4. Дмитриева Л. Н.** Содержание и формы работы педагогического кабинета / Л. Н. Дмитриева. – М. : Профтехиздат, 1962. – 24 с. **5. Єрмола А. М.** Система науково-методичної роботи інформаційно-методичних центрів з учителями загальноосвітніх навчально-виховних закладів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Єрмола Анатолій Михайлович. – Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 1998. – 255 с. **6. Житник Н. В.** Організаційно-педагогічні умови підготовки бакалаврів економіки у коледжі II рівня акредитації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Житник Ніна Василівна. – Кривий Ріг, 2001. – 233 с. **7. Заруді Е.** Методичний кабінет на допомогу вчителю I-IV кл. / Е. Заруді. – К. : Радянська школа, 1937. – 19 с. **8. Зубко А. М.** Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Зубко Анатолій Миколайович ; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2002. – 240 с. **9. Калинина Л. Н.** Деятельность районных отделов образования по управлению учебно-воспитательными заведениями в Украине (1917-1994 гг.): Дис... канд. пед. наук (13.00.01) / Калинина Людмила Николаевна АПН Украины, Институт педагогики. – К., 1996. – 193 с. **10. Капченко О. Л.** Діяльність районних відділів народної освіти з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в Україні (1945-1990 рр.): Дис... канд. пед. наук (13.00.01) / Капченко Олеся Леонідівна Інститут педагогіки АПН України. – К., 1999. – 190 с. **11. Красікова Т. І.** Організація навчального процесу у коледжі економічного профілю: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Красікова Тетяна Іванівна. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2001. – 230 с. **12. Управление современной школой.** Выпуск III. Муниципальные методические службы: Практич. пособие для руководителей и методистов методических центров (кабинетов), школьных методистов, учителей, студентов пед. учебных заведений / С. В. Кульневич, В. И. Гончарова, Е. А. Мигаль. – Ростов-н/Д : Изд-во «Учитель», 2003. – 224 с. **13. Майданенко С. В.** Організація методичної роботи в педагогічному училищі в умовах реалізації ступеневої професійної освіти вчителя : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Майданенко Світлана Вікторівна. – Криворізький держ. педагогічний ун-т. – Кривий Ріг, 2007. – 210 с. **14. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи** / В. І. Пуцов, С. В. Крисюк, А. П. Воловиченко та ін. – К. : УПМККО, 1995. – 180 с. **15. Рогожкин В. Т.** Принципы и содержание методической работы в школе. – Дисс. ... канд. пед. наук. – М., 1960. – 347 с. **16. Ткачова Т. М.** Розвиток духовної культури особистості вчителя в

системі методичної роботи закладів освіти міста: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ткачова Тетяна Миколаївна. – Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 2004. – 224 с. **17. Худоминский П. В.** Методическая работа в школе / П. В. Худоминский. – М. : Педагогика, 1979. – 186 с. **18. Шемелюк Г. О.** Особливості науково-методичного забезпечення навчального процесу у технічному коледжі в умовах ступеневої освіти : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Шемелюк Ганна Олексіївна. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2003. – 326 с.

Дородних В. В. Історія та сучасність дослідження організації методичної роботи

В статті представлено аналіз вітчизняних досліджень та досвіду щодо організації методичної роботи в системі освіти, функціонування коледжу в системі неперервної освіти як нового типу вищого навчального закладу. Визначено та надано характеристику основних етапів розвитку методичної роботи в Україні. Доведено, що в контексті виконання завдань обраної проблеми особливої дослідницької уваги потребує її сучасний етап.

Ключові слова: організація методичної роботи, коледж.

Дородных В. В. История и современность исследования организации методической работы

В статье представлен анализ отечественных исследований и опыта организации методической работы в системе образования, функционирования колледжа в системе непрерывного образования как нового типа высшего учебного заведения. Определены и охарактеризованы основные этапы в развитии методической работы в Украине. Доказано, что в контексте выполнения задач выбранной проблемы особого исследовательского внимания требует ее современный этап.

Ключевые слова: организация методической работы, колледж.

Dorodnykh V. V. History and the Modern Reseach of Methodological Work

This article presents an analysis of national research and experience in organization of methodological work in education, college functioning in the system of lifelong learning as a new type of Higher education. The main stages of the methodological work in Ukraine are determined and characterized. It is proved that in the context of the problems solving special research attention is paid today.

Key words: organization of methodical work, College.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.